

Roofvogels en uilen in het Texelse bos- en duingebied

Buizerds vliegen overal op het eiland maar zijn pas enkele tientallen jaren een Texelse broedvogel. Bruine kiekendieven die in rietlanden op de grond broeden zijn er echter al eeuwen. Roofvogels zijn tot voor kort meedogenloos vervolgd. Pas sinds het gebruik van zware bestrijdingsmiddelen als DDT na de jaren 70 stopte, bepalen rust, broedgelegenheid en voedselaanbod de aantallen jongen die jaarlijks uitvliegen. Een overzicht van de broedende roofvogels op Texel door de eeuwen heen laat zien hoe het landschap van duin en bos, de roofvogelstand en tegelijk de houding ten aanzien van natuur zijn veranderd.

In de 14e eeuw waren de duinen van Texel grafelijke jachtgebieden. De graaf van Holland en zijn lokale leenheren hadden het voor het zeggen. Ze jaagden op konijnen (met behulp van fretten en netten) en ook op zehonden. De historisch-geograaf Henk Schoorl meldt voor deze periode twee gevallen waarin op Texel een valk voor de jacht kon worden gevangen. De Texelse duinen stonden ten dienste van konijnteelt, konijnen werden tegen potentiële rovers en stroppers beschermd. Roofvogels zoals kiekendieven kregen geen kans om te broeden.

Vanaf 1500

In 1529 meldt schout Jan van Dorp dat het op Texel wemelde van de verwilderde katten, bunzingen en 'arenden', waarmee roofvogels in het algemeen werden aangeduid. Vanaf de eerste helft van de 16e eeuw werd de bestrijding van roofvogels in het hele land gestimuleerd.

Met de komst van de Fransen in 1795 verdwenen alle feodale jacht- en visrechten. Dat had grote gevolgen voor de natuur want de jacht op (roof-)vogels en konijnen was nu open voor iedereen. Los van alle vervolging was er voor de meeste roofvogels op Texel ook weinig broedbiotoop (bos) behalve voor de bruine kiekendief die in rietlanden broedt. Aan het einde van de 19e eeuw groeide de belangstelling voor vogels, anders dan als jachtwild of schadelijke soort. Er werd door Jac.P. Thijssse en ook door schoolmeester Daalder uit Oosterend veel over vogels geschreven. Jan Drijver beschrijft in zijn boek 'Texel, het Vogeleiland' (1934) de duinvalleien noordwestelijk van Den Hoorn. Hij haalt kennis van de periode 1850-1880 aan, toen dit gebied uit een reeks zeer natte duinvalleien bestond: een waar vogelparadijs. Volgens Drijver broedden er toen alleen al in het Grote Vlak 20 paar bruine kiekendieven. Wel werd het door Texelaars intensief geëxploiteerd: van bijna alle vogelsoorten werden eieren geraapt en alle roofvogels werden bestreden. Aan vogels was geld te verdienen. Engelse verzamelaars hadden Texel ontdekt en kochten eieren en geschoten dieren.

De twintigste eeuw

De 20e eeuw brengt bescherming van delen van het duingebied. In 1908 werd de Muy natuurreserveaat en vanaf de jaren 20 volgden meer gebieden: Geul, Westerduinen en Slufter. Dat stelde eerst niet veel voor, jagers en verzamelaars hadden nog vrij spel. Pas in de jaren 30 ging Staatsbosbeheer meer toezicht houden. De jacht in het duingebied werd tot ver na de Tweede Wereldoorlog verpacht. Jachtopzieners, vooral gericht op konijnen, fazanten en houtsnippen, lieten kiekendieven tot ver na de oorlog niet ongemoeid. In 2000 ver-

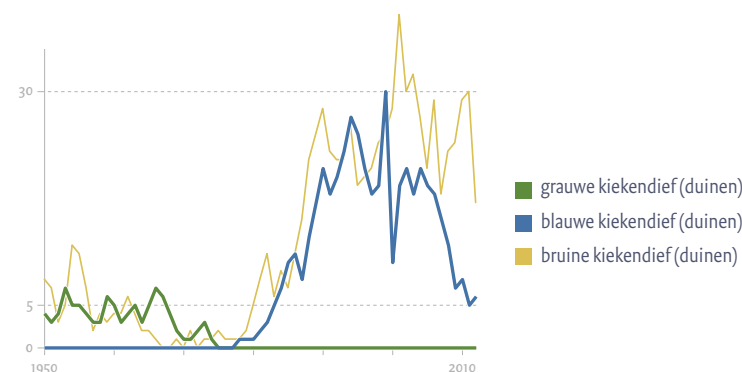

Gauwe kiekendief met jongen, foto Nol Binsbergen ca 1940

dween de (plezier)jacht uit de duinen. In de jaren 60 kenden de aantallen roofvogels door het gebruik van niet-afbreekbare gifstoffen als DDT in de landbouw een dieptepunt, ook op Texel. Toen de meest schadelijke middelen werden verboden kregen de dieren weer kans zich uit te breiden, ook naar gebieden waar ze vroeger nooit leefden, zoals Texel. Dat kwam mede doordat er op Texel leefgebied was bijgekomen: bos. Ook door de afgenomen vervolging namen sommige soorten snel toe.

Bruine kiekendief

Vanaf 1910 broedden er af en toe 1 of 2 paar op Texel, vooral in de Muy. Het is opvallend dat er tot aan de jaren 40 slechts enkele broedparen aanwezig waren, ongetwijfeld door vervolging. In de Tweede Wereldoorlog was het duingebied beperkt toegankelijk en lag de jacht (vrijwel) stil, hierdoor waren er in 1946 ineens 21 paren. Het was echter snel gedaan met deze 'bescherming'. Het denken over bruine kiekendieven was na de oorlog nog niet gekanteld. Ook de bewakers van Staatsbosbeheer klaagden in die jaren over een 'te hoge kiekendievenstand'. Pas vanaf de jaren 80 neemt het aantal toe, ook in het cultuurland.

Gauwe kiekendief

De gauwe kiekendief broedde vanaf 1901 in het destijds kale en stuwende duingebied tussen Den Hoorn en De Koog in laag begroeide valleien en nam vooral na 1910 sterk toe. "Nu overall", schrijft Drijver in 1934. In de jaren 20 waren er 20 à 25 paar. In 1936 en 1937 echter niet meer dan 8. Anders dan vervolging is er geen goede verklaring. Nadien is de soort langzaam verdwenen. Behalve door vervolging ging de soort overall in Nederland achteruit door grootschalige ont-

Gauwe kiekendief

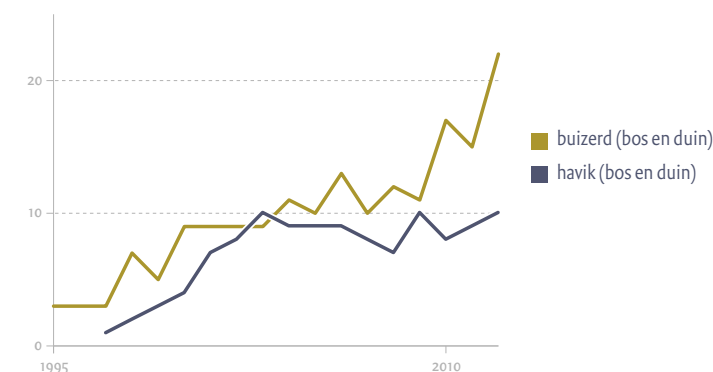
ginning van woeste gronden. Daardoor bleven er vele kleine populaties over, geïsoleerd en kwetsbaar. Vanaf de jaren 50 kwamen er veel gifstoffen in het milieu. Ook veranderingen in het broedgebied (meer begroeiing) en toegenomen recreatie spelen mee.

Blauwe kiekendief

Het eerste nest werd in 1978 gevonden. In de jaren 90 werd de top bereikt, maar nu is de soort op haar retour. De blauwe kiekendief houdt van ruig en met verspreid struikgewas begroeid terrein, zoals de huidige Westerduinen en bij de Geul. In de gebieden waar veel grote grazers lopen is de soort verdwenen. Vertrapping van nesten en het lokaal verdwijnen van de noordse woelmuis, een belangrijke prooi, zijn mogelijk oorzaken.

Buizerd

De eerste nesten werden in 1994 in het bos gevonden. Vanaf 1998 broedt de buizerd ook in duinbosjes. Het gaat deze generalist voor de wind.

Havik

Het eerste nest op Texel werd in 1997 in het bos gevonden. Daarna nam het aantal snel toe. Ook de havik is niet beperkt tot het bos. Er wordt nu ook gebroed in duinbosjes en in het cultuurland. Komt regelmatig langs de meeuwenkolonies om een jong te verschalken.

Sperwer

Rond 1935 verscheen de sperwer als broedvogel op Texel. Het areaal en de ouderdom van het bos (ca 35 jaar) voldeden toen aan de eisen die sperwers stellen. In 1957 en in het begin van de jaren 60 waren er enkele broedgevallen, maar van 1966 tot 1989 werd er niet gebroed (door gifstoffen), behalve in 1985. Vanaf 1989 neemt de sperwer langzaam toe.

Torenvalk

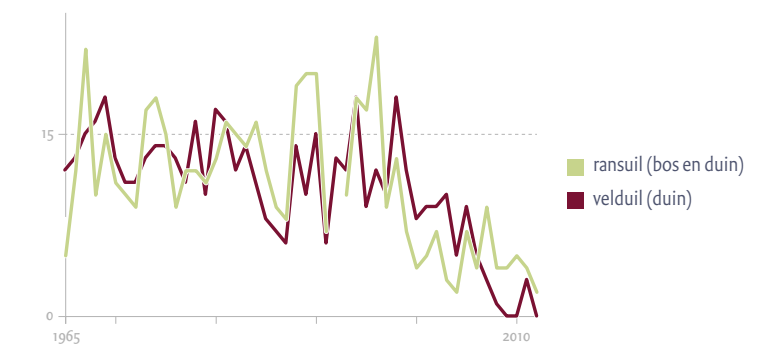
Vanaf 1912 broedt de torenvalk in het duingebied op de grond, meestal onder een grote heidepol. Dat verschijnsel neemt daarna snel toe en Drijver spreekt in de jaren 30 van tientallen paren die op de grond nestelen. Daarna volgt een niet goed te verklaren afname. Het laatste grondnest wordt begin jaren 60 in de Bollekamer gevonden. Meer boomgroei en concurrentie met en predatie door andere roofvogels kunnen oorzaken zijn. De torenvalk is geen echte duin- of bosvogel. Hij broedt meer in het cultuurland en zoekt eten in het duin. De enkele paren van nu zitten in nestkasten.

Boomvalk

Wellicht broedde deze soort vanaf het midden van de jaren 50 in het bos. In 1965 werd de eerste broedpoging vastgesteld. Het aantal in de Staatsbossen lag jarenlang rond 5-6 paren, maar bedraagt de laatste jaren slechts 3. In de goede jaren na 1973 broedden ook enkele paren in bosjes in het cultuurland, maar de soort is daar verdwenen. De boomvalk is zeldzaam geworden in Nederland, mogelijk vanwege predatie van jongen door de havik of vanwege sterfte op de trek of in overwinteringgebieden.

Velduil

De velduil broedde al in het begin van de 20e eeuw in de Texelse duinen. Over aantallen valt echter pas vanaf de jaren 70 iets met zekerheid te zeggen. De soort verdween bijna, waarschijnlijk door dezelfde oorzaken als de blauwe kiekendief. Ook verstoring en predatie van eieren en nesten door kiekendief en buizerd en van volwassen vogels door de havik kunnen meespelen. In de laatste jaren zijn er ook enkele broedgevallen buiten het duin.

Ransuil

Het is niet duidelijk wanneer de ransuil op Texel verscheen. Muizenschaarste in sommige jaren deed in het recente verleden de soort geen goed. Vanaf het begin van deze eeuw is de afname echter structureel, waarschijnlijk door voedselconcurrentie met en predatie door andere roofvogels (kiekendieven, buizerd, havik).

Kerkuil

In 2009 werden heel verrassend 2 nesten van de kerkuil gevonden, voor het eerst na 2 broedgevallen uit 1963. In 2010 waren er opnieuw 3 nesten en een jaar later 7. In 2012 waren er 8 nesten, waarvan een paar langs de duinrand. De andere paren huisden verspreid in het cultuurland. De terugkeer en toename is verklaarbaar door de komst van de huisspitsmuis, een relatief traag spitsmuisje en een makkelijke prooi voor de kerkuil.